

УДК 616.98:579.873.21+614.48

В.В. Зажарський, П.О. Давиденко, О. М. Кулішенко
к.вет.н.; к.вет.н.; к.вет.н.

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

**ПОРІВНЯЛЬНА ОЦІНКА КУЛЬТУРАЛЬНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ
M. BOVIS ЗА ДІЇ РІЗНИХ КОНЦЕНТРАЦІЙ ПГКП-135 ТА ІЗОНІАЗИДУ**

Анотація. Метою роботи було дослідити вплив різних концентрацій препаратів ПГКП-135 та ізоніазиду на культивування патогенних штамів *M. bovis* за температури 37 °С за різних рН середовища.

За всіма дослідними (0,1, 0,5 та 1,0%) концентрацій препарату ПГКП-135 відмічена відсутність росту патогенного штаму *M. bovis* 100 пасажу протягом всього періоду спостереження (90 діб). Препарат ПГКП-135 активно впливає на культуральні властивості патогенного штаму *M. bovis*, культивованих на середовищі з рН 6,5 та 7,1 за температури 37 °С, стримуючи ріст і розвиток, володіючи туберкулостатичною дією. Низька концентрація (0,1 та 0,5%) препарату ізоніазид на середовищі з рН 6,5 та 7,1 за температури 37°С ріст патогенного штаму *M. bovis* 100-го пасажу не стримує.

Ключові слова: туберкульоз, *M. bovis*, тинкторіальні властивості, морфологічні ознаки, препарат ПГКП-135, ізоніазид.

Туберкульоз є соціальною проблемою, що відображує насамперед соціально-економічний рівень життя населення країни, а також ступінь розвитку охорони здоров'я. Всесвітня організація охорони здоров'я постійно стежить за ситуацією за епідемічними та соціально значущим захворюванням у світі. Особливо пильна увага приділяється туберкульозу. В останнє десятиліття ВОЗ була розроблена та з успіхом застосовується в світі так звана стратегія DOTS. Суть DOTS (Directly Observed Treatment Short-course) - суворо контрольоване лікування коротким курсом хіміотерапії [1-4].

Вираженою активністю відносно *M. bovis* володіє значна кількість препаратів, різних за походженням, хімічною структурою і механізмом дії. Протитуберкульозні лікарські препарати не тільки пригнічують розмноження і розвиток мікобактерій туберкульозу, а й призводять до їх загибелі.

Проблема побічної дії ксенобіотиків та протидії їх токсичним проявам залишається вкрай важливою. Проблема лікування хворих на туберкульоз має значну наукову та соціальну значимість в умовах глобальної епідемії цього захворювання в світі, в тому числі і в Україні [5]. Резистентний туберкульоз є серйозною проблемою охорони здоров'я населення у багатьох країнах, що розвиваються [6]. Лікування такого туберкульозу займає більше часу та потребує більш дорогих ліків. Multidrug resistant tuberculosis (MDR-TB) – це туберкульоз, на який не діють два найбільш ефективні лікарські засоби: рифампіцин та ізоніазид [7].

Сучасний стан виробництва протитуберкульозних препаратів в Україні далеко не ідеальний, тому необхідно розширювати виробництво вітчизняних протитуберкульозних препаратів.

З огляду на вищевикладене, можна сказати, що головним завданням пошуку нових протитуберкульозних препаратів є створення високоактивних і малотоксичних препаратів, позбавлених побічних ефектів. Також дуже важливо, щоб резистентність до них мікобактерій туберкульозу розвивалася якомога повільніше. Такі препарати повинні бути доступні для масового застосування (в тому числі і за вартістю).

Медико-соціальна програма боротьби з туберкульозом, що розробляється в Україні, повинна включити в себе не тільки ефективну хіміотерапію, а й цілий комплекс заходів з профілактики, своєчасної діагностики цього захворювання, соціальної реабілітації хворих. Ця програма обов'язково повинна передбачати розвиток ринку виробників вітчизняних протитуберкульозних препаратів, а також державну підтримку науково-дослідних розробок з лікування туберкульозу. Цілеспрямований синтез нових ефективних синтетичних молекул серед похідних 1,2,4-тріазолу, які потенційно можуть впливати на життєдіяльність мікобактерії, є актуальним, науково обґрунтованим та своєчасним напрямом пошукових досліджень.

Мета роботи: дослідження впливу різних концентрацій препаратів ПГКП-135 та ізоніазиду на культивування патогенних штамів *M. bovis* за температури 37 °С при різних рН середовища.

Матеріал і методи. Дослідження проводилися в лабораторії кафедри епізоотології та інфекційних хвороб тварин факультету ветеринарної медицини Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету та кафедри токсикологічної та неорганічної хімії Запорізького державного медичного університету протягом 2015-2016 р.

Культивування та накопичення біомаси досліджуваних штамів *M. bovis* проводили на яєчному живильному середовищі, яке за складом було ідентичним стандартному, виготовленому ДП «Ветеринарна медицина» (м. Харків, Україна). До середовища додавали препарат ПГКП-135: (2-((5-((Теофілін-7'-іл)метил)-4-метил-4Н-1,2,4-тріазол-3-іл)тіо)-N'-(4-(диметиламіно) бензіліден)-ацетогідразид) для отримання концентрацій 0,1%; 0,5%; 1%. Дослідження проводили зі встановленням двох рівнів рН: 6,5 та 7,1. Відмірювання необхідної кількості препарату проводили згідно з ГОСТ 27025-86. Розчини готували згідно методик, описаних у ГОСТ 4212-76 та ГОСТ 4517-87.

У виділених та накопичених мікобактерій вивчали тинкторіальні властивості, морфологічні ознаки, а також строки появи первинного росту, його інтенсивність і характер субкультури. Аналіз та оцінку колоній проводили за кількістю, величиною, формою, поверхнею, консистенцією, пігментоутворенням, прозорістю, блиском та емульгованістю у фізіологічному розчині (В. М. Манченко, З. Р. Троценко, М. С. Павленко та ін., 1994; О. А. Ткаченко, М. В. Білан, В. В. Зажарський, Л. О. Ковальова, 2010). Тинкторіальні властивості мікобактерій визначали, готуючи мазки із колоній (культур), зафарбованих за методом Ціля–Нільсена та досліджуючи їх під імерсією мікроскопа SUNNY серії XS із цифровим мікроскопічним комплексом «Микмед-2-1600». Морфологію мікобактерій визначали за: довжиною, товщиною, формою, характером кінців клітин, зернистістю та розташуванням.

Результати досліджень. На початку дослідження виявляли вплив концентрації препарату та рН середовища на інтенсивність росту культури за температури 37°C. Для цього відбирали *M. bovis* 100 пасажу, який культивували за температури 37 °С на середовищі з препаратом ПГКП-135 у зазначених концентраціях у термостаті протягом трьох місяців на середовищі з рН 6,5 та 7,1 (в кількості десять пробірок із кожною концентрацією препарату). В якості контролю використовували *M. bovis* 100 пасажу без додавання до середовища препарату ПГКП-135.

Після закінчення цих термінів так само, як і після культивування за температури 37°C, проводили облік й характеризували ріст колоній мікобактерій (культур) [8, 9].

У підсумку були одержані дані впливу концентрацій препарату ПГКП-135 на культивування *M. bovis* за температур 37 °С на середовищі з різним рН на інтенсивність росту культури.

У таблиці 1 систематизовано дані про культуральні властивості *M. bovis* 100 пасажу, який культивували на середовищі з рН 7,1, що додатково містить препарат ПГКП-135 у трьох концентраціях.

До 7 доби дослідження ріст культури 100 пасажу *M. bovis* в контрольній групі на середовищі з рН 7,1 за температури 37 °С не відмічався.

Таблиця 1

Характеристика культуральних властивостей *M. bovis* 100 пасажу, культивованих на середовищі з рН 7,1 за температури 37 °С

7-а доба дослідження			
Контроль	Концентрація препарату ПГКП-135		
	0,1%	0,5%	1%
Шорсткий наліт	Ріст відсутній	Ріст відсутній	Ріст відсутній
14-а доба дослідження			
Контроль	Концентрація препарату ПГКП-135		
	0,1%	0,5%	1%
Шорсткий наліт та поодинокі білі колонії за лінією посіву	Ріст відсутній	Ріст відсутній	Ріст відсутній
30-а доба дослідження			
Контроль	Концентрація препарату ПГКП-135		
	0,1%	0,5%	1%
Суцільний ріст. Гладенькі, дрібні колонії білуватого кольору	Без змін	Без змін	Без змін
60-а доба дослідження			
Контроль	Концентрація препарату ПГКП-135		
	0,1%	0,5%	1%
Суцільний ріст. Гладенькі, дрібні колонії білуватого кольору	Ріст відсутній	Ріст відсутній	Ріст відсутній
90-а доба дослідження			
Контроль	Концентрація препарату ПГКП-135		
	0,1%	0,5%	1%
Суцільний ріст	Ріст відсутній	Ріст відсутній	Ріст відсутній

Результати, наведені в табл. 1, засвідчили відсутність росту культури *M. bovis* 100 пасажу за усіх (0,1, 0,5 та 1%) концентрацій препарату ПГКП-135

впродовж усього періоду спостереження (90 діб), що свідчить про туберкулоостатичну його дію.

У таблиці 2 систематизовано дані щодо культуральних властивостей *M. bovis* 100 пасажу, який культивували на середовищі з рН 6,5, яке додатково містило препарат ПГКП-135 у трьох концентраціях.

До 7-ї доби досліду ріст культури 100 пасажу *M. bovis* на середовищі з рН 6,5 за температури 37 °С не відмічався.

Таблиця 2

Характеристика культуральних властивостей *M. bovis* 100 пасажу, культивованих на середовищі з рН 6,5 за температури 37 °С

7-а доба досліду			
Контроль	Концентрація препарату ПГКП-135		
	0,1%	0,5%	1%
Поодинокі колонії за лінією посіву	Ріст відсутній	Ріст відсутній	Ріст відсутній
14-а доба досліду			
Контроль	Концентрація препарату ПГКП-135		
	0,1%	0,5%	1%
Суцільний ріст. Колонії дрібні, білі, гладенькі	Ріст відсутній	Ріст відсутній	Ріст відсутній
30-а доба досліду			
Контроль	Концентрація препарату ПГКП-135		
	0,1%	0,5%	1%
Суцільний ріст. Колонії дрібні, білі, гладенькі	Ріст відсутній	Ріст відсутній	Ріст відсутній
60-а доба досліду			
Контроль	Концентрація препарату ПГКП-135		
	0,1%	0,5%	1%
Суцільний ріст. Колонії дрібні, білі, гладенькі	Ріст відсутній	Ріст відсутній	Ріст відсутній
90-а доба досліду			
Контроль	Концентрація препарату ПГКП-135		
	0,1%	0,5%	1%
Суцільний ріст. Колонії дрібні, білі, гладенькі	Ріст відсутній	Ріст відсутній	Ріст відсутній

За результатами досліду видно, що дія препарату за різних концентрацій на середовищі з рН 6,5 не відрізняється від рН 7,1. За всіма дослідними (0,1, 0,5 та 1,0%) концентрацій препарату ПГКП-135 нами відмічена відсутність росту патогенного штаму *M. bovis* 100 пасажу протягом всього періоду спостереження (90 діб). Таким чином, можна зробити висновок, що 0,1, 0,5% та 1,0% концентрації препарату ПГКП-135 активно впливають на культуральні властивості патогенного штаму *M. bovis*, культивованих на середовищі з рН 6,5 за температури 37 °С, стримуючи ріст і розвиток, володіючи туберкулоостатичною дією.

Використовувався класичний туберкулоостатичний препарат ізоніазид за різних концентрацій, рН середовища та температури 37 °С. Ізоніазид, згідно класифікації протитуберкульозних препаратів міжнародної спілки боротьби із

туберкульозом, відноситься до I групи - препарати високої ефективності. В якості контролю використовували *M. bovis* 100 пасажу без додавання до середовища препарату ізоніазид.

Для цього відбирали *M. bovis* 100 пасажу, який культивували за температури 37 °С на середовищі з препаратом ізоніазид у зазначених концентраціях у термостаті протягом трьох місяців на середовищі з рН 6,5 та рН 7,1 (в кількості десять пробірок із кожною концентрацією препарату).

У виділених мікобактерій вивчали строки появи первинного росту, його інтенсивність і характер субкультури.

У таблиці 3 систематизовано дані про культуральні властивості *M. bovis* 100 пасажу, який культивували на середовищі з рН 7,1, що додатково містить препарат ізоніазид у трьох концентраціях.

До 7-ї доби досліді ріст культури 100 пасажу *M. bovis* на середовищі з рН 7,1 за температури 37 °С не відмічався.

Таблиця 3

Характеристика культуральних властивостей 100 пасажу *M. bovis*, культивованих на середовищі з рН 7,1 за температури 37 °С

7-а доба досліді			
Контроль	Концентрація препарату ізоніазид		
	0,1%	0,5%	1%
Слизовий наліт	Слизовий наліт жовтуватого кольору	Слизовий наліт	Ріст відсутній
14-а доба досліді			
Контроль	Концентрація препарату ізоніазид		
	0,1%	0,5%	1%
Без змін	Без змін	Поодинокі гладенькі колонії	Ріст відсутній
30-а доба досліді			
Контроль	Концентрація препарату ізоніазид		
	0,1%	0,5%	1%
Численні колонії білого кольору	Поодинокі колонії білуватого кольору	Дрібні колонії білого кольору	Ріст відсутній
60-а доба досліді			
Контроль	Концентрація препарату ізоніазид		
	0,1%	0,5%	1%
Суцільний ріст. Гладенькі, дрібні колонії білуватого кольору	Дещо збільшилася кількість поодиноких дрібних колоній	Дрібні колонії білого кольору	Ріст відсутній
90-а доба досліді			
Контроль	Концентрація препарату ізоніазид		
	0,1%	0,5%	1%
Суцільний ріст	Суцільний ріст	Дещо збільшилася кількість поодиноких дрібних колоній	Ріст відсутній

Характеризуючи отримані дані, що наведені в таблиці 3 нами визначена відсутність росту культури *M. bovis* 100 пасажу за 1% концентрації препарату ізоніазид. На сьому добу досліді за 0,1% концентрації виявлений слизовий

наліт жовтуватого кольору, на 30-у добу з'являються поодинокі дрібні білуватого кольору, на 60-добу їх кількість збільшується і на 90-у добу визначаємо суцільний ріст, як і в контролі.

За використання 0,5% концентрації препарату ізоніазид на 7-у добу виявлений слизовий наліт, на 14 добу досліду з'являються поодинокі гладенькі колонії, на 30 та 60 добу – дрібні колонії білого кольору. На 90 добу збільшилася кількість поодиноких дрібних колоній.

Аналізуючи 1% концентрацію препарату ізоніазид нами визначено відсутність росту патогенного штаму *M. bovis* 100 пасажу протягом усього періоду досліду (90 діб), що свідчить про туберкулостатичну дію препарату.

Культуральні властивості *M. bovis* 100 пасажу, накопиченого та культивованого на середовищі з рН 6,5 за температури 37 °С з препаратом ізоніазид у трьох концентраціях представлені в таблиці 4.

Таблиця 4

**Характеристика культуральних властивостей 100 пасажу *M. bovis*,
культивованих на середовищі з рН 6,5 з препаратом ізоніазид за
температури 37 °С**

7-а доба досліду			
Контроль	Концентрація препарату ізоніазид		
	0,1%	0,5%	1%
Слизивий наліт	Поодинокі колонії білуватого кольору	Шорсткий наліт	Ріст відсутній
14-а доба досліду			
Контроль	Концентрація препарату ізоніазид		
	0,1%	0,5%	1%
Поодинокі колонії білуватого кольору	Без змін	Поодинокі гладенькі колонії	Ріст відсутній
30-а доба досліду			
Контроль	Концентрація препарату ізоніазид		
	0,1%	0,5%	1%
Численні колонії білого кольору	Поодинокі колонії білуватого кольору	Дрібні колонії білого кольору	Поодинокі дрібні колонії за лінією посіву
60-а доба досліду			
Контроль	Концентрація препарату ізоніазид		
	0,1%	0,5%	1%
Суцільний ріст. Колонії дрібні, білі, гладенькі	Ріст білуватих, поодиноких гладеньких колоній	Ріст білуватих, поодиноких гладеньких колоній	Без змін
90-а доба досліду			
Контроль	Концентрація препарату ізоніазид		
	0,1%	0,5%	1%
Суцільний ріст. Колонії дрібні, білі, гладенькі	Збільшилася кількість поодиноких дрібних колоній	Збільшилася кількість поодиноких дрібних колоній	Збільшилася кількість поодиноких дрібних колоній

До 14 доби досліджу ріст культури 100 пасажу *M. bovis* на середовищі з рН 6,5 за температури 37 °С не відмічався.

Аналізуючи результати досліджу, що наведено в табл.4, нами визначені відмінності дії 1% концентрації препарату ізоніазид на середовищі з рН 6,5, ніж за рН 7,1. Якщо на середовищі з рН 7,1 ріст культури *M. bovis* 100 пасажу протягом 90 діб культивування не спостерігався, то на середовищі з рН 6,5 з 30 доби з'являються поодинокі дрібні колонії, кількість яких на 90 добу збільшувалась.

0,1% концентрація препарату ізоніазид незначно впливає на ріст *M. bovis* – вже на 7 добу виявлені поодинокі колонії білуватого кольору, кількість яких поступово збільшується з терміном спостереження.

За 0,5% концентрації препарату ізоніазид ріст колоній відмічається на 14 добу – колонії дрібні, гладенькі, білого кольору, кількість яких має тенденцію до збільшення протягом терміну спостереження.

Отже, проведені дослідження засвідчили, що препарат ізоніазид за 1% концентрації пригнічує ріст і розвиток патогенного штаму *M. bovis*, культивованого на середовищі з рН 7,1 за температури 37 °С, що свідчить про туберкулоостатичну його дію.

Низька концентрація (0,1 та 0,5%) препарату ізоніазид на середовищі з рН 6,5 та 7,1 за температури 37°С ріст патогенного штаму *M. bovis* 100-го пасажу не стримує.

Висновки. 1. Дія препарату ПГКП-135 за різних концентрацій (0,1, 0,5% та 1,0%) на середовищі з рН 6,5 не відрізняється від рН 7,1 протягом всього періоду спостереження (90 діб), активно впливаючи на культуральні властивості патогенного штаму *M. bovis*, стримуючи його ріст і розвиток, володіючи туберкулоостатичною дією.

2. Препарат ізоніазид за 1% концентрації пригнічує ріст і розвиток патогенного штаму *M. bovis*, культивованого на середовищі з рН 7,1 за температури 37 °С, що свідчить про туберкулоостатичну його дію. Низька концентрація (0,1 та 0,5%) препарату ізоніазид на середовищі з рН 6,5 та 7,1 за температури 37°С ріст патогенного штаму *M. bovis* 100-го пасажу не стримує.

Перспективи подальших досліджень. Планується подальше вивчення матеріалу, що може бути використано для підвищення ефективності бактеріологічної діагностики туберкульозу тварин, селекції вакцинних штамів для конструювання препаратів специфічної профілактики хвороби.

Список використаних джерел

1. Harrison's Principles of Internal Medicine. – 14th edition. – New York: McGraw-Hill, 1998. – 2596 h.
2. Shulman S. T. et al. The biologic and clinical basis of infectious diseases. 5th ed. – W. B. Saunders Company, 1997. – 2787 p.
3. Tuberculosis Guide for low income countries. – 4th ed.– IUATLD, Paris, 1996.– 65 p.
4. Визель А. А., Гурылева М. Э. Туберкулез. Этиология, патогенез, клинические формы, диагностика, лечение. – М.: Гэотар Медицина, 2000. – 204 с.

5. Kumar, Vinay; Abbas, Abul K.; Fausto, Nelson & Mitchell, Richard N. Robbins Basic Pathology. – 8th. – Saunders Elsevier, 2007. – P. 516–522.

6. World Health Organization. The Stop TB Strategy, case reports, treatment outcomes and estimates of TB burden // Global tuberculosis control: epidemiology, strategy, financing. – 2009. – P. 187–300. – ISBN 978 92 4 156380 2.

7. Guidelines for Clinical and Operational Management of Drug-Resistant Tuberculosis. – ed. J. Caminero. – 2013.

8. Манченко, В.М., Троценко, З.Р., Павленко, М.С., та ін., 1994. Настанова по діагностиці туберкульозу. Київ.

9. Лабораторна діагностика туберкульозу тварин: [практичний посібник] / О. А. Ткаченко, М. В. Білан, В. В. Зажарський, Л. О. Ковальова. – Дніпропетровськ: видавництво «Свідлер А. Л.», 2010. – 208 с.

Сравнительная оценка культуральных свойств *M. bovis* при действии разных концентраций ПГКП-135 и изониазида / В. В. Зажарский, П. А. Давыденко, О. Н. Кулишенко.

Целью работы было исследование влияние различных концентраций препаратов ПГКП-135 (2-((5-((Теофілін-7'-іл)метил)-4-метил-4*H*-1,2,4-тріазол-3-іл)тіо)-N'-(4-(диметиламіно)бензіліден)-ацетогідразид) и изониазида на культивирование патогенных штаммов *M. bovis* при температуре 37° С при различных рН среды.

Для всех исследованных (0,1, 0,5 и 1,0%) концентраций ПГКП-135 отмечено отсутствие роста патогенного штамма *M. bovis* 100 пассажа в течение всего периода наблюдения (90 суток). Препарат ПГКП-135 активно влияет на культуральные свойства патогенного штамма *M. bovis*, культивируемых на среде с рН 6,5 и 7,1 при температуре 37° С, сдерживая рост и развитие, проявляя туберкулостатическое действие. Низкая концентрация (0,1 и 0,5%) препарата изониазид на среде с рН 6,5 и 7,1 при температуре 37° С рост патогенного штамма *M. bovis* 100-го пассажа не сдерживает.

Ключевые слова: туберкулез, *M. bovis*, тинкториальные свойства, морфологические признаки, препарат ПГКП-135, изониазид.

The influence of PGKP-135 on cultural properties of pathogenic strains of *M. bovis* / V. Zazharsky, P. Davydenko, O. Kulishenko.

The aim was to study the effect of different concentrations of PGKP-135 and isoniazid on the cultivation of pathogenic strains of *M. bovis* at 37° C and various pH. For all studied (0.1, 0.5 and 1.0%) concentrations PGKP-135 the lack of growth of the pathogenic strain of *M. bovis* of 100 passage was noted during the observation period (90 days). The drug PGKP-135 actively influences the properties of the culture of a pathogenic strain of *M. bovis*, cultured in a medium with a pH of 6.5 and 7.1 at 37° C, holds back growth and development, shows tuberculostatic action. Low concentrations (0.1 and 0.5%) of the isoniazid in the medium with pH 6.5 and 7.1 at 37° C does not restrain the growth of a pathogenic strain of *M. bovis* of 100 passage.

Keywords: tuberculosis, *M. bovis*, tinctorial properties, morphological characteristics, drug PGKP-135, isoniazid.